

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 8, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 669.013

Д. Є. Козенков,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Національна Металургійна академія України, м. Дніпропетровськ
О. В. Цимбалюк,
здобувач, Національна Металургійна академія України, м. Дніпропетровськ

АНАЛІЗ СТАНУ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

D. E. Kozenkov,
candidate of economic sciences, docent, Department of Management, National Metallurgical Academy of Ukraine, Dnipropetrovsk
O. V. Tsybalyuk,
National Metallurgical Academy of Ukraine, Dnipropetrovsk

DISCOVERED THE CURRENT SITUATION OF UKRAINIAN IRON AND STEEL INDUSTRY

Стаття посвячена дослідженню сучасного становища чорної металургії України, виявленню проблем і визначенню шляхів стабілізації галузі в умовах кризи. Виконано аналіз обсягів виробництва металопродукції за виробниками, проаналізовано структуру ринку чорних металів (внутрішнє споживання, експорт, імпорт). Розглянуто можливі перспективи галузі і їх зв'язок зі світовими тенденціями.

The article has discovered the current situation of Ukrainian iron and steel industry, has identified problems and determined ways for stabilization the industry amid the global financial crisis. The production volumes of steel products by the manufacturers and structure of ferrous metals market (domestic consumption, exports and imports) were analyzed. There was examined the possibilities of the industry improving according to the global trends.

Ключові слова: Чорна металургія, ринок металопродукції, аналіз, експорт, імпорт, внутрішнє споживання, проблеми, тенденції.

Keywords: iron and steel industry, metal products market, analysis, exports, imports, domestic consumption, problems and trends.

Постановка проблеми. Горно-металургійний комплекс (ГМК) є базовою галуззю економіки України, оскільки забезпечує понад 25 % промислового виробництва і близько 34 % загального експорту товарів. Підприємства ГМК України постачають на світовий ринок: залізорудну сировину, у тому числі концентрат, окатиші і кускову руду, феросплави, чавун, напівфабрикати (квадратну заготовку, сляби, трубну заготовку), готовий прокат, в тому числі плоский гарячекатаний і холоднокатаний прокат в рулонах і листах, рейки, арматурну сталь і катанку, профільний прокат, а також вироби подальшого переділу - сталеві труби, металовироби, прокат з покриттями та ін. Наявність у країні цілої низки великих металургійних підприємств дозволяє їй займати серйозні позиції серед світових виробників чорних металів. Україна входить у першу десятку країн-виробників за виплавкою сталі і з виробництва чавуну і займає друге місце серед країн СНД.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки були непростими для світової металургійної та гірничорудної промисловості. Падіння цін на сировину супроводжувалося зростанням виробничих витрат, поглиблювався дефіцит кваліфікованої робочої сили, наростав ресурсний націоналізм. І перспективи світової галузі на майбутнє на думку експертів не є цілком позитивні [1,].

Постановка завдання. Проаналізувати стан чорної металургії України, виявити сучасні проблеми та шляхи розвитку.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2009 всі держави СНД, у тому числі Україна суттєво скоротили виробництво чорних металів (рис 1). Після падіння обсягів виробництва в металургійній галузі у 2008-2009 рр. на 12,3 % і 26,7 % відповідно, у посткризовому періоді спостерігалось зростання на 12,2 % у 2010 р. і 8,9 % у 2011 р. За підсумками 2011 р. ще не досягнуто рівня показників виробництва, що були до кризи за усіма основними видами металопродукції (табл. 1): обсяг виплавки сталі з напівфабрикатами становив 81,2 % від рівня 2007 р., чавуну – 81,2 %, прокату – 79,6 %, труб – 78,6 %, феросплавів – 60 %.

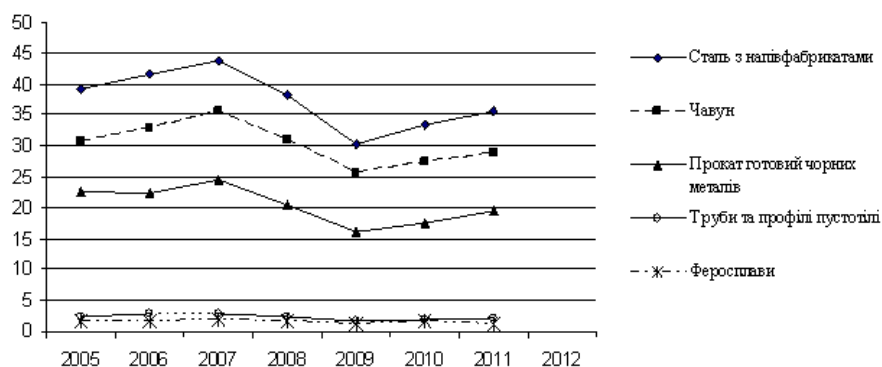

Рис. 1. Динаміка випуску продукції підприємств ГМК за видами [1]

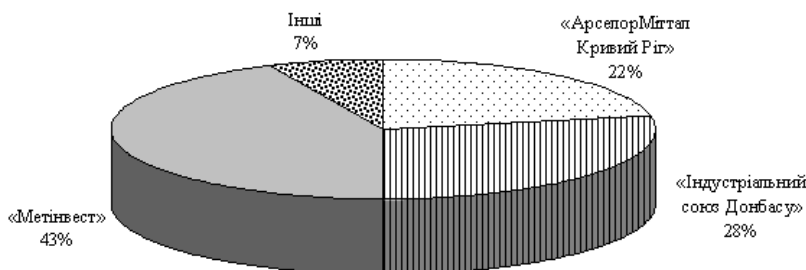
У 2012 році виробництво прокату в Україні зменшилось майже на 12% до 26,8 млн. тонн. Найбільший спад був на "Донецьксталі" (на 63,1%, до

157 тис. тонн). Результати покращили "АрселорМіттал Кривий Ріг" (АМКР), Дніпровський МК ім. Дзержинського і Снаківський МЗ, який наростив випуск на 21,8%, що склало 2668 тис. тонн.

Таблиця 1.
Виробництво готового прокату в Україні по підприємствах в 2011-2012 році

Підприємство	Обсяг готового прокату по роках, тис. тонн		Відносне відхилення, % (збільшення +, зменшення -)
	2011	2012	
Азовсталь	3128	2729	-12,8
Алчевський МК	3639	3469	-4,6
АрселорМіттал Кривий Ріг	4931	5439	+10,3
Дніпровський МК ім. Дзержинського	3006	3159	+5,1
Дніпропетровський МЗ ім. Петровського	737	707	-4,1
Дніпроспецсталь	250	196	-21,8
Донецький ЭМЗ	991	433	-56,2
Донецьксталь	426	157	-63,1
Снаківський МЗ	2191	2668	+21,8
Запоріжсталь	3170	3149	-0,7
Маріупольський МК ім. Ілліча	4721	3982	-15,7
Україна разом	30432	26819	-11,9

Укрупнена структура ринку виробництва прокату у 2012 р. за власниками підприємств наведено на рисунку 2. Частка трьох провідних виробників прокату склала 97% загального випуску.

Рис. 2. Укрупнена структура ринку виробництва прокату у 2012 р. за власниками підприємств

Внутрішнє споживання прокату зменшилося, з 8,4 до 8,3 млн. тонн. Це означає, що базовий металоринок, ослаб ще більше, хоча частка внутрішнього збуту у металургійних компаній в минулому році навіть збільшилася - з 21,8% до 22,5%.

У ГМК України активно йдуть процеси перерозподілу металургійних активів, посилює свої позиції група «Метінвест Холдинг», яка управляє гірничо-металургійними активами компанії «SCM» і «Смарт-холдинг», з'являються на українському ринку і російські холдинги - «Evraz Group», «Северсталь» та інші.

Потужності з виробництва прокату становлять в даний час близько 40 млн. т на рік (26 млн. т на рік без врахування випуску напівфабрикатів). На даний час загальне завантаження виробничих потужностей металургійних підприємств не перевищує 70% та стрімко скорочується [5].

Необхідність пришвидшення модернізаційних зрушень у металургійному виробництві в Україні обумовлено наявністю ряду причин, а саме [6]:

- висока енергоємність виробництва, неефективне споживання паливно-енергетичних ресурсів, що призводить до значних витрат природного газу, збільшуючи залежність галузі від імпорту енергоресурсів. Енергоємність виробництва чавуну на українських металургійних підприємствах на 30 % вища, ніж на провідних підприємствах світу. Особливо енергоємним є мартенівське виробництво сталі, витрати енергоресурсів при цьому майже у 5 разів (а природного газу в 15 разів) більші, ніж при конвертерному виробництві. Щорічно вітчизняна металургія споживає 6-7 млрд. куб. м газу, тоді як більшість світових виробників вже давно відмовилися від використання цього енергоносія, впровадивши технології пилувугільного палива. Крім того, споживання коксу на тону виплавленого чавуну в Україні складає 500-550 кг, тоді як середня норма в світі становить 270-300 кг;

- відсутність інноваційних зрушень, занепад галузевої науки та недовість механізмів залучення потенціалу академічних інститутів для виконання прикладних розробок, що призводить до поглиблення технічної і технологічної відсталості металургійної галузі (25 % сталі все ще плавиться в мартенах, на машинах безперервного лиття заготовок розливається 53 % сталі, за середніх показників у світі 1,1 % і 93 % відповідно);

- високий ступінь зношеності основних фондів (до 70-80 %). Більшість вітчизняних підприємств чорної металургії оснащені старим обладнанням, експлуатуються понад нормативні терміни. Утримання морально застарілого та зношеного устаткування (мартенівських печей, енергоємного обладнання аглофабрик, збагачувальних підприємств, прокатних цехів, доменних печей тощо) призводить до зростання збитковості металургійного виробництва;

- скорочення іноземного інвестування галузі: у 2011 р. проти 2010 р. річний обсяг прямих іноземних інвестицій зменшився в 2,8 рази і був на рівні 138,4 млн. дол. США;

- неефективне використання виробничих потужностей, зокрема у доменному виробництві з наявних 36 печей у 2011 р. використовувалося лише 28, при виробництві сталі з 15 наявних електропечей у 2012 р. експлуатується лише 7;

- низький рівень продуктивності праці на металургійних підприємствах. В Україні обсяг реалізації металургійної продукції на одного працюючого у 2009-2011 рр. у середньому за рік становив лише 70 тис. дол. США (у РФ – 130 тис. дол. США);

- недостатній рівень бюджетного фінансування галузі (на виконання Державної програми розвитку та реформування гірничо-металургійного комплексу за період 2004-2011 рр. з Держбюджету передбачалось спрямування 35,39 млн грн., фактично ж виділено лише 7,17 млн грн (20 % від запланованої суми);

- зростаючі екологічні проблеми, особливо в регіонах, де металургійна галузь є домінуючою. Найбільш забрудненими є м. Донецьк з розташованими поряд з ним Авдіївкою, Горлівкою, Снаківим, Макіївкою, а також Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Константинополь, Кривий Ріг, Маріуполь, в яких вміст у повітрі канцерогенних речовин у 12 раз вищий, ніж в інших містах або сільській місцевості.

Одним із найвагоміших результатів є досягнення позитивних зрушень у реструктуризації сталеплавильного виробництва: за період з 2003 – 2011 рр. у загальному обсязі виробництва сталі частка виплавки киснево-конверторної сталі збільшилась з 49,8 % до 68,7 %, електросталі – з 2,8 % до 5,9 %, частка мартенівського виробництва скоротилась з 47,4 % до 25,4 % [6].

Чорні метали та вироби з них завжди займали важливе місце в структурі експорту. В останні роки підприємства ГМК країни постачали на світовий ринок до 80% виробленої продукції.

Аналіз показників зовнішньої торгівлі України продукцією металургійної промисловості у 2005-2011 рр. свідчить, що позитивне сальдо зовнішньої торгівлі продукцією металургійної галузі зросло у 1,5 рази (з 11,2 млрд. дол. США у 2005 р. до 17,3 млрд. дол. США у 2011 р.), що зумовлено, в основному, сприятливою

зовнішньою кон'юнктурою.

Товарна структура експорту металопродукції, на жаль, залишається здебільшого сировинною. Значну частку (до 40 %) українського експорту металів складають: чавун переробний у чушках, злитки, напівфабрикати з нелегованої сталі, феросплави, відходи та брухт чорних металів. Практично відсутня номенклатура експорту високотехнологічної металопродукції: продуктів прямого відновлення залізних руд, листів плакованих з гальванічним покриттям та електролітичним оцинкуванням, прокату плоского з корозійностійкої нержавіючої сталі.

Надмірне нарощування експорту металопродукції сировинного напрямку стримує розвиток наукоємних технологій сталеплавильного виробництва а, не стимулює відмову від застарілого мартенівського способу виробництва сталі.

Експорт напівфабрикатів зменшився на 6,4%, що приблизно відповідає середній динаміці закордонних поставок в цілому. Частка напівфабрикатів в обсязі експортних поставок металопродукції складає 44%, з них квадратна заготовка - 28%, сляби - 16%. Експорт готового прокату у 2012 році знизився, і якщо в довгомірному сегменті зниження було незначним (на 0,4%, до 5747 тис. тонн), то поставки листового прокату зменшилися відразу на 13%, до 6579,4 тис. тонн. Загальна частка готового прокату, що експортується, складає майже 55%, з них листовий - 29,3%, довгомірний - 25,6% (у т.ч. арматура 11%).

Основна частина (приблизно 28%) всього закордонного збуту припадає на Євросоюз. До країн СНД поставлено приблизно 16% від загального обсягу прокату українського виробництва [2]. Подальша динаміка збуту українського прокату буде щільно залежати від ситуації на зовнішніх ринках.

Імпорт в 2012 році у зв'язку з ослабленням внутрішнього ринку скоротився на 3,3% порівняно з попереднім роком. Зменшення імпорту напівфабрикатів на склало 23,7%, довгоміру - 4,9%, а обсяг імпорту листового прокату, навпаки, збільшився на 7,7% і склав 1 млн. тонн, що експерти пов'язують, зокрема, з активізацією постачань прокату з покриттям. На матеріал з покриттями доводиться найбільша частина імпортованого прокату - 27% всіх поставок; потім йде решта листового прокату (20%) і кругла заготовка (17%). Важливими експортерами залишаються Росія (приблизно 66% у ніші довгомірної продукції, 40,3% листа з покриттям) та Китай, а у високотехнологічних сегментах - європейські постачальники.

Після фінансової кризи зросли обсяги внутрішнього споживання металопродукції: у 2010 р. – у півтора разу проти 2009 р., у 2011 р. – на 36 % (рис. 3). Це стало можливим завдяки позитивній динаміці виробництва у супутніх галузях економіки (будівництві та машинобудуванні) та збільшенню обсягів державних інвестицій в інфраструктурні проекти (у т.ч. при підготовці до чемпіонату з футболу Євро-2012), що розширило попит на продукцію металургії.

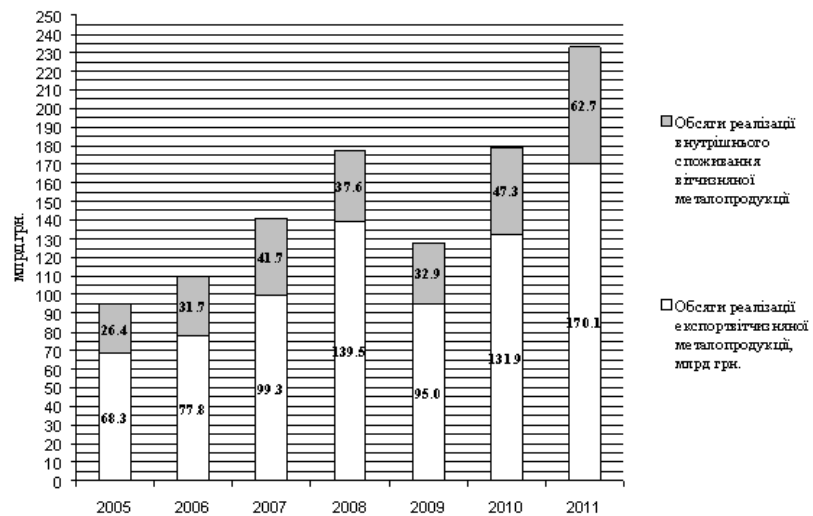

Рис. 3 Динаміка і структура реалізованої металопродукції (експорт та внутрішнє споживання) за роками, млн. грн.[3]

Темпи зростання внутрішнього споживання вітчизняної металопродукції значно відстають від темпів надходження імпортованої продукції: за 2005-2011 р. обсяг продукції вітчизняного виробництва збільшився в 2,4 разу, тоді як імпортована продукція зросла у 3,7 разів.

Основною проблемою ГМК України є залежність від ситуації на основних регіональних ринках чорних металів за кордоном (країна експортує більшу частину виробленої металопродукції) та низький рівень споживання металопродукції на внутрішньому ринку.

В умовах загальноекономічної кризи і невизначених перспектив виходу з неї, експортна орієнтація чорної металургії за рахунок зменшення внутрішнього споживання має характер вимушеної стратегії виживання, встановленої не тільки для галузі, але й для всієї економіки.

Металургійний комплекс багато років експлуатувався на знос, і тепер технічне переозброєння та реконструкція стають невідкладними. В останні кілька років металургійні підприємства країни значну частину інвестицій спрямовували на реконструкцію першої переробки, зокрема аглодоменого виробництва. Серйозному поліпшенню ситуації в сталеплавильному комплексі і прокатному виробництві стала на заводі фінансова криза. Виробництво сталі і прокату в країні також потребують значних інвестицій для їх докорінної перебудови.

Аналітики Deloitte виділяють десять найважливіших проблем ГМК, від вирішення яких в 2013 році залежить сталий розвиток компаній, і вказує напрямки прикладання зусиль [4]: збільшення витрат, невизначеність попиту, гальмування капіталовкладень у проекти, збільшення обсягів угод M&A, ресурсний націоналізм, боротьба з корупцією, новий рівень відповідальної поведінки, дефіцит кваліфікованого персоналу та ін.

Зазначені деформації закріплюють сировинну експортну орієнтацію галузі і спонукають країну пристосовуватись до потреб світового ринку в межах наявних внутрішніх можливостей та поточних конкурентних переваг. Сучасні тенденції на світових ринках можуть призвести до скорочення попиту на основну експортну продукцію України і порушити стійкість післякризового відновлення економіки. У найближчій перспективі розвиток металургійної галузі в Україні відбуватиметься під впливом дії наступних світових тенденцій [6]:

- уповільнення зростання світової економіки, яке прогнозується міжнародними організаціями, що вплине на скорочення попиту і відповідне зниження світових цін на металопродукцію. У червні 2012 р. порівняно з червнем 2011 р. середні експортні ціни (FOB порти Чорного моря) на українські холоднокатані та гарячекатані листи (рулон) зменшилися з 785 до 670 та з 700 до 565 дол. США за тону відповідно, а на найбільш популярні арматуру та квадратну заготовку – з 730 до 633 та з 670 до 570 дол. США за тону відповідно;

- введення за кордоном нових виробничих потужностей виплавки сталі. Основні країни-покупці металу починають створювати власні виробництва, знижуючи закупівлі металу за кордоном. Так, Іран до 2013 р. планує вдвічі збільшити виробництво сталі (до 43 млн т за рік) і стати одним із основних експортерів сталевого прокату у Близькосхідному регіоні. Проекти щодо введення нових потужностей уже реалізуються у країнах Азії та Африки, зокрема, в Туреччині та Єгипті;

- зростання конкуренції серед виробників залізорудної сировини. Наприклад, Китай на 45 % забезпечує внутрішні потреби у залізорудній сировині. На цьому фоні попит на сировину для металургії буде знижуватися, спричиняючи зниження ціни на металопродукцію.

Висновки. У перспективі можна очікувати збільшення потужностей по виробництву сталі і прокату в країні, що відбудеться за рахунок реалізації планів ряду металургійних компаній по будівництву нових сталеплавильних і прокатних цехів, а також нових металургійних підприємств. Наприклад у 2012 році введено в експлуатацію завод «Інтерпайп стил» і у 2013 році планується виведення заводу на проектну потужність.

Література.

1. Інтернет-портал компанії «Державна служба статистики України» [Електронний ресурс]: Публікації: Виробництво основних видів промислової продукції за 2005-2011 рр. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Інтернет-портал компанії «УкрРудПром» [Электронный ресурс]: Публикации: Сергей Куваев. Евро не помогло. – Режим доступа: http://www.ukrrudprom.ua/analytics/Evro_ne_pomoglo.html
3. Інтернет-портал компанії «Державна служба статистики України» [Електронний ресурс]: Публікації: Обсяги реалізованої продукції та товарна структура зовнішньої торгівлі за 2005-2011 рр. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Інтернет-портал компанії «УкрРудПром» [Электронный ресурс]: Публикации: Галина Резник. Нелегкий бизнес. – Режим доступа: http://www.ukrrudprom.ua/analytics/Nelegkiy_biznes.html
5. Інтернет-портал компанії «Економічна правда» [Електронний ресурс]: Публікації: Бойко і Ставицький вирішили задущити металургію. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/03/18/366412/>
6. Воробйов С.Л. Пріоритети та інструменти модернізації металургійної галузі України / Воробйов С.Л., Собкевич О.В. // Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний шоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень. – К., 2012. - №4 (25) С. 118-124

References.

1. Internet-portal kompanii «Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy» [Elektronnyj resurs]: Publikatsii: Vyrobnystvo osnovnykh vydiv promyslovoi produktsii za 2005-2011 rr. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Ynternet-portal kompaniyu «UkrRudProm» [Elektronnyj resurs]: Pablykatsyy: Serhej Kuvaev. Evro ne pomohlo. – Rezhym dostupa: http://www.ukrrudprom.ua/analytics/Evro_ne_pomoglo.html
3. Internet-portal kompanii «Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy» [Elektronnyj resurs]: Publikatsii: Obsiahyy realizovanoi produktsii ta tovarna struktura zovnishn'oi torhivli za 2005-2011 rr. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Internet-portal kompanii «UkrRudProm» [Elektronnyj resurs]: Publikatsii: Galina Reznik. Nelegkiy biznes. – Rezhim dostupa: http://www.ukrrudprom.ua/analytics/Nelegkiy_biznes.html
5. Internet-portal kompanii «Ekonomichna pravda» [Elektronnyj resurs]: Publikatsii: Bojko i Stavits'kij vyrishyly zadushyty metalurhiuu. – Rezhym dostupu: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/03/18/366412/>
6. Vorobjov S.L. Priorytety ta instrumenty modernizatsii metalurhijnoi haluzi Ukrainy / Vorobjov S.L., Sobkevych O.V. // Stratehichni priorytety: nauково-analitychnyj schokvartal'nyj zbirnyk Natsional'noho instytutu stratehichnykh doslidzhen'. – К., 2012. - №4 (25) С. 118-124

Стаття надійшла до редакції 25.07.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"